

The background is a classical painting. On the right side, a large, pale, muscular leg is visible, extending from the top to the bottom of the frame. In the center-left, there is a white rectangular panel with a thin black border, which contains the text. Above this panel is a horizontal band of gold and brown, and above that, a blue and gold patterned section. Below the white panel is a dark brown horizontal band. The floor at the bottom is a mix of grey and brown tones.

JOSEP
PALAU I FABRE
Contes despullats

i La tesi doctoral del diable

Pròleg de JULIÀ GUILLAMON

Proa

JOSEP PALAU I FABRE

CONTES DESPULLATS

I

LA TESI DOCTORAL DEL DIABLE

Pròleg de Julià Guillamon

Proa

Proa
A Tot Vent

Primera edició: març del 2017

© Hereus de Josep Palau i Fabre, 2017

© pel pròleg: Julià Guillamon, 2017

Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions SLU, Proa

Diagonal, 662-664

08034 Barcelona

www.proa.cat

ISBN: 978-84-7588-669-5

Dipòsit Legal: B-4.497-2017

Composició: Víctor Igual, SL

Impressió: Limpergraf

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

SUMARI

Unes altres perquisicions, <i>per Julià Guillamon</i>	9
--	---

CONTES DESPULLATS

El despullament	41
Els noms de Liliana	45
El censor	55
La llegenda dels ulls de sirena	71
Els rellotges de Ginebra	79
Vacances a Venècia	91
Una dosi de felicitat	107
La cursa dels homuncles	115
Gargallo nocturn	125
Rousseau és una illa	131
La llengua del diable	145

LA TESI DOCTORAL DEL DIABLE

Els contes i la història	157
La carambola	159

SUMARI

Germana patata	167
De com Sílvia esdevingué dona	175
El llampat i la tramuntana	181
La taverna de Londres	189
Una venjança al barri llatí	197
Concerto grosso	207
Zooaddictes	215
La tesi doctoral del diable	225
Un dia que el mar va arribar a París	243

EL DESPULLAMENT

Als vint anys creia que tot m'era permès, que tot m'era possible. En tant que escriptor, vull dir. Poeta, dramaturg, assagista, contista, novellista... No veia límits a la meva possibilitat creadora. Havia començat, als divuit anys, fent crítica literària, tenia enllestit un llibre de poemes als vint i, tot esperant temps millors, havia ja escrit uns quants contes. Però els temps millors no vingueren, vingueren temps pitjors. Temps de recessió, de replegament sobre un mateix i sobre la pròpia llengua. De tota aquella producció de la qual, jo, a causa de la meva edat, em sentia cofoi, vaig adonar-me que ben poca cosa se'n salvava: uns quants poemes, que són els que integren la primera part de L'aprenent de poeta, un petit entreviu amb García Lorca (més a causa seva que no pas meva), i pareu, gairebé, de comptar. Els contes eren escrits en brut, l'instrument del qual em servia quan els vaig redactar era massa tosc, massa rudimentari i no podien subsistir en aquell estat, els havia de reelaborar. I així pensava fer-ho algun dia. Aquest dia no ha vingut mai. Aquest dia hauria hagut de venir durant els anys quaranta, i fou tot el contrari el que vingué, el que s'esdevingué; com si, progressivament, jo

anés perdent, l'una rere l'altra, totes les meves facultats i, després de renunciar a ser novellista, hagués d'abdicar de les meves velleïtats de contista, de dramaturg i d'assagista. Només em quedava, al cap d'un silenci de gairebé dos anys que se m'havia autoimposat, la poesia —la veu—, a la qual no vaig renunciar mai, però que se m'encastava a la gorja, esdevenia roent i em cremava a mi mateix en no poder desplegar-se normalment. Foren els Poemes de l'Alquimista.

A París, vers els anys cinquanta, gràcies a una certa llibertat recobrada, els esperits (és la forma popular de parlar la que ho diu així) em revingueren de mica en mica i anaren reapareixent, del meu propi subsòl, l'assagista i el dramaturg. Quinze anys més tard, després de tornar al país, i a mesura que aquest retrobava un estat de precària normalitat, semblant al que existia abans de la gran catàstrofe, algun conte escadusser ha anat aflorent a la meva ploma, amb progressiva freqüència. No pas refent o rectificat els meus contes d'abans, sinó elaborant-ne uns altres de soca-rel, sense pensar en aquells, perquè jo sóc un altre, i em temo que d'haver-me volgut abocar al mirall antic m'hi hauria envescat. Els pocs relats que ara ofereixo aquí sé que no tenen l'embranchida ni la força argumental que empenyien els primers. Però posseeixen, espero, una mica més de cos i, en aquest sentit, una mica més d'entitat.

Els contes són per contar (fent rotllana, a la vora del foc, d'avi a nét o a cau d'orella), requereixen el plaer del narrador, potser una certa esponerositat en l'ús del

llenguatge. No sé si per naturalesa o a causa de les circumstàncies que m'ha tocat de viure, el cert és que tot em duu, per una mena de pruija antiretòrica, a una economia molt estricta del temps i de les paraules, que es tradueix, les més de les vegades, en un estil una mica sobtat, sense ornamentació; en un art potser excessivament despullat, no ho sé. Després de tot, pertanyo a la generació que va ser del tot despullada de la pròpia llengua, i això, per força ha de quedar reflectit en una forma o altra en els meus escrits, en el meu estil.

Grifeu, 19 de juliol del 1980

ELS NOMS DE LILIANA

Eusebi estava enamorat. Ho proclamava alt, i a tot-hom. Però no volia dir de qui. Als seus amics, quan el deixaven, els demanava, invariablement, un càstig:

—Posa'm un càstig! Digues un número.

Els amics restaven torbats, no sabien què respondre. Ell insistia:

—Digues una xifra, la que vulguis. Pots estar cert que ho compliré.

—Compliràs què? De què es tracta?

—No te'n preocupis, tu digues una xifra.

No el podien treure d'aquí. Si algú intentava anar-se'n i eludir el requisit, Eusebi esdevenia greu, el seu rostre s'enfosquia, i proclamava:

—Si no em vols complaure, no cal que tornis. Des d'ara deixa de considerar-me un amic teu.

Aleshores, aquest acabava cedint i deia una xifra, la primera que li passava pel magí: deu, vint, cent...

—Estàs content?

—Agraït.

Les visites acabaven sempre així. Si no hagués estat per aquest detall, Eusebi hauria aparentat un home normal, tot i la solitud en què vivia. Calia fer molt de

camí per anar-lo a veure. Malgrat les dificultats, alguns dels seus amics no es resignaven a deixar-lo del tot sol. S'havia retirat en una casa de camp abandonada, que comprà per quatre rals, dalt d'un cim. Des de la seva finestra atalaiava el món circumdant i veia, abans que el veiessin, si algú pujava a visitar-lo. Així preservava la seva solitud i tenia temps d'embolcallar-la, de mudar de rostre, d'actitud. Algun cop, fins i tot d'indumentària. Però mai ningú no va endevinar el sentit d'aquelles xifres, el significat dels càstigs que demanava. Només quan es considerava ben sol, invulnerable, es tancava amb pany i forrellat, anava a la seva cambra, on no penetrava mai ningú i, d'un calaixet de l'escriptori, treia una llibreta escolar, amb el paper ratllat i les cobertes de cartró, virolades. Aleshores inscrivía el dia, i la xifra. Per exemple, 10 de març del 1961: vint vegades. O bé, 31 d'octubre del 1963: cent cinquanta vegades. Fins i tot un observador superficial de la llibreta s'hauria adonat d'un detall significatiu: que el traç era sempre diferent, com si fos obra de diverses persones. Però potser ja li hauria calgut més de perspicàcia per endevinar-ne el perquè. El cert és que quan un amic el deixava i li havia imposat un deure —cosa que, com hem vist, s'esdevenia ineluctablement—, Eusebi, amb una mena de fruïció estranya, obria el quadern i començava a confegir el nom enigmàtic, clau del paradigma, tantes vegades com li ho havien imposat. El mot era Liliana. Quan el càstig havia estat molt sever (mil o deu mil vegades), la lletra

esdevenia cursiva i ràpida, i els mots —el mot— s'enllaçaven entre ells i s'interrompien de les maneres més diverses: Lilianali liana li lia lilianalili, etcètera. Eusebi imaginava, en aquestes ocasions, que dialogava amb la noia, que li deia coses que encara no li havia dit abans, que li esclaria detalls, que interpretava fets de llurs relacions. I sempre, naturalment, tenia alguna cosa nova per comunicar-li, algun punt a precisar. Com hauria pogut esdevenir-se altrament? Com podria esdevenir-se altrament per a un enamorat? Cal creure que, en aquest diàleg, ella també hi participava —encara que només fos a través d'ell— perquè, de tant en tant, l'escriptura s'interrompia, apareixia un blanc, un lapse, i reprenia amb més vehemència que abans. Quan el càstig era mitjà —dues-centes, tres-centes vegades—, la cal·ligrafia també era cursiva, però una mica més reposada, més acurada. Els mots —el mot— se succeïen sense interrupció, però amb ordre: Liliana Liliana Liliana Liliana... Eusebi imaginava, en aquests casos, que li escrivia. A través d'un sol mot li comunicava les coses més diverses, traçava projectes per a l'esdevenidor, li parlava de la casa que habitarien, del jardí que tindrien, dels infants que vindrien i dels noms que els posarien. Qui sap el mot Liliana quants d'altres n'amagava! Quan el càstig era lleu —deu, vint vegades— la lletra esdevenia perfilada, perfecta, com la d'un bon escolar, i hauríeu vist l'Eusebi traient la llengua i aplicar-s'hi, com un vailet aciençat. Aquesta dedicació escondia una voluptat.

Quan el deure era breu calia fer-lo durar, perquè en les set lletres tan ben dibuixades del mot Liliانا, Eusebi anava despullant la seva amiga fins a deixar-la nua del tot. Potser l'elegància de les eles li suggeria l'esveltesa de les cames o dels braços, la seva silueta fràgil i graciosa; potser la inclinació de les is evocava un coll a la Modigliani, amb un caparró diminut al damunt. Certament, però, que aquelles as tan arrodonides, tan ben acabades, enclloïen les parts més voluptuoses del seu cos, com la ena única del seu nom compendiava els camins perdedors que ell imaginava d'explorar... Després, estesa sobre el paper, com sobre un llit de neu, Eusebi anava acaronent-la, amanyagant-la, dient-li certs mots secrets o atrevits a cau d'orella, cada vegada de més a prop. Potser quan posava el punt final és quan acabava de dir-li: «T'estimo». O quan s'havia esflorat en el seu ventre. Aleshores el mot amor i el nom de l'estimada s'identificaven, com mai, en un sol vocable. Eusebi havia atès l'absolut.

Una vegada, un amic, sigui per esperit d'ironia, sigui per por que els càstigs severs no duguessin males conseqüències, li va donar com a xifra, l'u. Aquell dia Eusebi va escriure el nom amb caràcters de motlle, i gran, mitjançant regle i compàs, per resseguir-lo després amb tinta de Xina. Mentre ho feia, l'imaginava com un rètol lluminós, visible de pertot: LILIANA. La veia vestida de núvia, amb una gran cua blanca de vint metres. El mot es reflectia sobre les aigües i es llegia,

ara, a l'inrevés. Aniria, ell, al fons d'aquelles aigües a buscar-la? Aquell dia el mot LILIANA omplí una pàgina sencera del quadern i un dia sencer d'activitat —de felicitat.

Més endavant, es congratulà amb ell mateix per haver descobert que en el nom de Liliana es congria-ven, en harmoniosa i hermètica síntesi, molts altres noms de dona a penes menys bells que l'original, i fou així com els anà destriant i inscrivint un per un, fins que acabaren adquirint entitat: LI, era una princesa xinesa, amb una cabellera de banús fins als genolls, que passava i repassava pel fons de la seva cambra silenciosament i que es desplaçava d'una estança a l'altra sense ser vista. Calia procedir silenciosament per no espaordir-la, per no trencar l'encís. La seva hora preferida era la del capvespre, quan el món es poblava d'ombres i ella es podia confondre entre aquestes com si fos entre cortines... Durant les llargues vetlles d'hivern, no sé si per escurçar-les o per dilatar-les, per fer-ne, en tot cas, una massa tangible en lloc d'un fluir abstracte, Eusebi encenia una barreta de perfum oriental, el fum del qual sortia pels cinc orificis del cremador i s'elevava per l'estança creant cortines fluides, entre els plecs de les quals la presència de LI es movia en el seu element natural. Eusebi procurava adormir-se en aquesta mena de nirvana que l'abrigava tant o més que les flassades dintre les quals se submergia.

El nom familiar de LILÍ, en canvi, revelava l'exis-

tència, en Liliana, d'una inclinació manifesta per la vida quotidiana i real. LILÍ era la camarada, la companya, amb una facultat d'improvisació sorprenent, capaç de resoldre totes les dificultats i totes les contrarietats que en la vida de cada dia es presenten, que són tantes i tan enutjoses. Eusebi no podia prescindir-ne, la necessitava per poder viure com vivia. Li donava les claus i plena llibertat per disposar de tot. Ambdós comprenien que la confiança mútua era el punt neu-ràlgic de llurs relacions. Ella sabia reconquerir-la amb una intel·ligència poc freqüent. Sense necessitat d'explicar res a Eusebi, feia que aquest s'adonés de tot i ho veiés transparent. El pes feixuc dels afers, ella el portava amb esportivitat i el feia lleuger.

LÍLIA era tota una altra cosa. No tan distant com LI, però tampoc no tan pròxima com LILÍ, evocava involuntàriament en Eusebi la imatge de la Sulamita, potser per simple associació acústica: *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea...* Com un llir entre cards, que hauria dit Ausiàs Marc, així la meua amiga entre les dones. Car LÍLIA era, com la Sulamita, la dona que es donava, que gaudia en l'acte d'amor, que es lliurava sense regateig, fent sentir a l'home el plaer que ella experimentava.

També LIA semblava emergir del fons ancestral de la Bíblia. I també, com LÍLIA, era bruna. Erecta al llindar de la porta, vigilant l'entrada, albirant l'horitzó pel compte d'Eusebi quan aquest no podia fer-ho; LIA era severa. En vestir, en mirar, en caminar, en

parlar. El vent del desert li havia aguditzat el perfil, que retallava l'aire. LIA era la dona legítima, l'orgull de la casta. Eusebi se sentia una mica patriarca a la seva vora i, a voltes, sense adonar-se'n, incorporava el bust, alçava el cap, com si busqués la seva nissaga. Fins que la nit o una necessitat peremptòria engolia aquella presència. O quan LÍLIA, subreptíciament, s'interposava en la seva vida conjugal i li feia sentir el vent d'una llibertat semblant a la que agitava les copes dels arbres gegants, i l'obligava a sortir en ple descampat per encerrar-la.

Fins i tot el nom d'ANA o d'ANNA, a vegades mal escrit o escrit en castellà, es destacava del nom primitiu, que potser per un moment s'havia convertit per a ell en Lilianna. En tot cas, Anna posseïa un gran poder apaivagador, maternal. Eusebi hi acudia quan estava especialment excitat o colèric. ANNA li passava la mà pels cabells, pel front, el guaria quan estava malalt, el vetllava quan el veia inquiet. Eusebi trobava, en la diversitat de noms que integren el de Liliana, una prova de la seva multiplicitat, del seu poder d'adaptació, tan femení.

Amb tot, sigui que el repertori se li hagués esgotat, sigui que el seu amor entrés en una fase d'abarrocamment, com hi pervenen gairebé tots els amors excessius, la veritat és que, a partir d'un cert moment, que es podia controlar a través de les seves llibretes, aquell nom s'estroncava i era substituït pel de LIANA. No cal ser gaire conspicu per endevinar el que s'era esde-

vingut. Eusebi, com molts enamorats, acabà donant a la seva estimada un nom inventat, que sorgí tot sol de l'original, suprimint-ne només la primera síl·laba, la de la princesa LI. Encara que d'antuvi la calligrafia del mot LIANA era entenedora, aviat deixava de seguir les ratlles horitzontals del paper: s'allargassava, es retorçava, remuntava en espiral, queia i es recargolava formant, a cada pàgina, veritables arabescs, veritables dibuixos que suggerien un manyoc d'arrels amb alguna fulla escadussera. Era fàcil d'endevinar el que, en aquelles cartes-calligrames, Eusebi escrivia: «Estimada LIANA: el teu nom, ja ho veus, s'ha anat transformant en mi de la mateixa manera que, sense adonar-me'n, vaig passar del vós al tu en els nostres tractes. El teu nom s'ha enfilat pel meu cos i ara em circumda per totes bandes. Les teves innombrables branques-arrels estenen llur imperi pels meus membres, cuixes amunt, fins a les dues aixelles, cercant els indrets més sensibles de la meva epidermis per abeurar-se i acréixer-se. No temis de fer-me mal. Cada nou tentacle que, com una vespa, el teu nom posa sobre el meu cos, com si en fos una síl·laba o un accent nou, em fa més feliç. Pressento el moment en què, talment una mà amorosa de dits innombrables, t'estendràs per la meva gorja i hi podràs viure amb plenitud. El traçat del teu nom pel meu cos forma un dibuix paral·lel al de les meves venes. Quina felicitat! Mai una simbiosi més vasta no s'havia acomplert! Que arribi, que arribi l'hora que senti abrusar les meves parpelles i

que maldís per haver la llum amagada en els meus ulls! Que arribi l'hora que la meva cabellera sigui frondositat a causa teva i tot jo esdevingui selva vivent! LIANA estimada: que la més alta de les teves branques vingui a enfonyar-se, com un àspid voraç, sobre la meva boca!...».

Grifeu, 19 de setembre del 1964